

Seaduste kahanev kasu

Ilmunud: Eesti Päevaleht (veebiväljaanne), 16.03.2010

Eesti seadustest muutis Riigikogu möödunud aastal kolmveerandit. Priidu Pärna on seda nimetanud õigusloome puberteediks (EPL 16.02.2010). Mittejuristina ei soovi ma sekkuda Pärna ja justiitsministri diskussiooni seaduste kvaliteedi üle. Tulevikuuurijana väidan aga, et puberteedi asemel on tegu palju sügavama ja ebameeldivama protsessiga. Meie riik vananeb, ja päris kiiresti. Seejuures on vananemise tunnused inimesele üsna sarnased – üha kohmakam ja nurgelisem liikumine ning keerulisem kortsuderägistik.

14. sajandil kirjeldas riikide elukaart araabia õpetlane Ibn Khaldun. Tema järgi oli riigi rajajaks üldjuhul kohalikke hõimujuhte ühendav ja neile toetuv sultan. Talle järgnes võimutäiust oma kätte koondav isevalitseja. Riik õitses, kuid ka armee ja ametnikkond paisusid. See viis omakorda letargia ja seisakuni ning kolmanda-neljanda valitseja ajal oli riik küps vallutamiseks. Moodsa ja keerukama käsitluse samast teemast pakub USA ajaloolase Joseph Tainter'i raamat „*Collaps of Complex Societies*“. Tainter'i väitel on kõik ajaloost tuntud kõrgtsivilisatsioonid – Mesopotaamiast ja Vanast Roomast kuni Maiadeni – vajunud lõpuks kokku iseene raskuse all. Ehk sisuliselt surid nad vanadusse. Jah, otsene põhjus võis olla muu, näiteks sõda või näljahäda. Kuid selle sündmuse saabumisel oli riik kukkumiseks juba küps – umbes nagu kuivanud puu, mis ootab murdumiseni viivat tuuleiili. Tugevat Roomat poleks barbarid ju kriimustadagi suutnud. Riikide vananemise algpõhjus on Tainter'il aga mõneti ootamatu. Selleks on majandusteadusest tuntud kahaneva piirtootluse seadus. Lihtsas maakeeles tähendab see, et kord edu toonud tegevust taaskorrates hakkab selle kasulikkus vähenema (näiteks esimese mobiiltelefoni leiutamine oli kasumlikum äri kui ei-tea-mitmenda mudeli turuletoomine). Rooma jäi ennast kordama, stagneerus ja langes.

Kui tagasi tänapäeva tulla, siis elulise näite asjade kahanevast kasust pakub majandus ise. Maailmas on uuritud seost õnne ja majanduskasvu vahel. Leiti, et rahva rahulolu kasvas tõesti koos majandusega. Kuid seda ainult kuni SKT tasemeni umbes 10-13 tuhat dollarit inimese kohta (1995 andmed). Edasine majanduskasv õnnetunnet enam ei suurendanud. Kui vaadata Eesti lähiajalugu, siis ka 1998 oli meil majanduskriis. Toona oli riigieelarve maht 15 miljardit krooni. Koolid, haiglad ja politsei tegid oma tööd, lapsed sündisid ja surnud said maetud. Kõik töötas. Kriisiaasta 2009 eelarve oli meil 85 miljardit, ehk ligi 6 korda suurem. Kas meie elu aastal 2009 oli 6 korda paremini korraldatud kui 11 aastat tagasi? Ja kui ei, siis milleks kogu seda majanduskasvu õieti tarvis oli?

Majanduse mikrotasandil ilmneb sama fenomen veelgi ilmekamalt. Eksivad need, kes väidavad, et õnn ei peitu rahas. Peitub ikka küll. Kui te olete töötu ja elate tänaval, tähendab 100 krooni teile pöörast õnne. Aga kui teie palk on 10 tuhat krooni kuus, on tekkiv õnnetunne juba väiksem. Ja miljonäril ei tekita 100 krooni leidmine enam mingeid erilisi emotsioone.

Siiski, vähemalt praegu on Priidu Pärna osundatud õigusloome mured meie riigi keerukuse ja vananemise peamine mootor. Seejuures, me mitte ainult ei muuda seadusi liiga tihti, vaid nad lähevad selle käigus ka paksuks. Näiteks meie lihtsuse poolest kuulsa tulumaksuseaduse algversioon koosnes 11000 sõnast. Tänapäevaks on seadust muudetud 57 korda (keskmiselt 5,2 korda aastas). See sisaldab 20000 sõna ja on muutunud kordades keerukamaks. Paraku parandab ka iga järgnev seaduseparandus meie elu üha vähem. Küll aga kasvatab ta pisitasa riigi õlul lasuvat administratiivkoormat.

Riigiametis on mul olnud võimalus näha seadusloomet seestpoolt. Seepärast tean, et seadusi kirjutavad meil üldjuhul intelligentsed ja missioonitundega inimesed. See on kollektiivne looming. Ükski õigusakt ei sünni niisama, üksiku ametniku või poliitiku suvast. Igal paragrahvil

eraldivõetuna on kuskil olemas oma põhjus. Kui aga vaadata tervikpilti, ilmnevad totrused. Seepärast tundub, et viga on kuskil meie demokraatia kollektiivse mõistuse tasandil. Liiga tihti on meil kaks pead rumalamad kui üks. Avaliku teenistuse sünergia on negatiivne.

Kokkuvõttes, erinevalt inimesest ei ole riigi vananemisel suurt pistmist aastate arvuga. Samuti ei pruugi see olla fataalne. Maailmas on ju Eestist palju vanemaid riike, kes on vägagi nooruslikud. Neilt on, mida õppida. Ühelt poolt, õppida mitte remontima asju, mis katki pole ja mis meid omanäoliseks teevad. Teisalt, õppida end looduse kombel pidevalt uuendama. Ehk teisiti öeldes, õppida oma riiki loovalt lammutama ja taasleiutama. Näitena võiks leiutamise võtmes lahendada ka Pärna poolt tõstatatud seaduste muutmise probleemi. Õigusruumi saastamist saab piirata sarnaselt kasvuhoonegaasidele. Seades lae näiteks baitide või tähemärkide kogumahule Riigi Teatajas. Või nõudes iga uue õigusakti väljaandjalt samaaegselt ka mõne vana kustutamist. Esmapilgul utoopiline lahendus, kuid midagi tehniliselt võimatut selles igatahes ei ole. Ainuke vajaminev asi on rahva tahe, poliitikutele selgeks tehtuna.

Ja ma olen kaugel väitmast, et majanduskasvu või uusi seadusi tarvis pole. On ikka küll, nagu raha ja õnne näitestki näha oli. Lihtsalt, üht vähemtuntud Murphy seadust tsiteerides: tarkus väljendub teadmises, millal loobuda taotlemast täiuslikkust.

Guido Viik
www.create.ee